

vet dobogtatja, emócióvá válik, de az agyakban kavargó eszme-törmelékek, „saját szempontok“ és fixa ideák közé nem hatol be. Itt már csak az ér célt, aki az idegeknek beszél és azoknak is csak ököllet. Ha közéjük csap, meglapulnak és megnyugodva hajolnak a járomba, írnak és hirdetnek azt, amit parancsolnak. Nincs világnézetük, oldottlelkű hisztériások.

Az vígasztal csak, hogy a sok veszteség, a sok elvesztett reménység és elhullott bajtárs után még mindig akad itt-ott egy egészséges ember, aki valóban összeszorított fogakkal keresi a rést, ahol bedughatná a lábát és nyitva tarthatná az ajtót a józan ész és a cselekvő értelem számára.

VERES PÉTER

Kis Samu Jóska

(Íródott 1914-ben, Galícia vérmezőin...)

Egy faluból jöttek, valahonnan az erdélyi határról, de huncutok is voltak, mint a székelyek. Mindig vidámak voltak, mindig jókedvűek s a sorban mindig egymás mellett állottak s egy nevük lett a végén, az egész ezred ismerte a hírust, az egyik legény Kis Samu volt, a másik Samu Jóska, de a kettő együtt Kis Samu Jóska volt.

— Testvér — mondta Kis Samu éhes kezdek lenni.

Már akkor két nap óta nem ettek. Nem volt a világon semmijük. Előre küldték őket a drótkadályokhoz, mögöttük nagy tisztás volt s azon csak éjjel tudott egynéhány katona keresztül lopózni, azok is inkább történeteket hoztak nekik, mint ennivalót.

— Mit együnk testvér? — mondta Samu Jóska.

— Mi van?

— Vizem van.

— Nekem meg sóm.

— Hisz az nagyszerű, főzünk levest

— De miből?

— Fűből.

— Jó lesz az?

— Jó hát.

— Megájj, az nem jó lesz. Paréjlevest főzök én, az jobb lesz.

— De nincs paréj.

— Szedünk. Ebbe a nagy mezőbe csak lesz valahol. Ides anyám otthon csak kimegy, mingyán hoz egy főzetre valót.

— A nagyon jó lesz akkor.

Még nevettek is rajta. De bizony hiába csuszkálták végig a letaposott rétet, nem leltek olyan paréjt amit meg mertek volna főzni.

— No testvér, én kimegyek a drótok elibe, ott még nem járt senki, ott szép a fű, abba csak lelünk...

— Én is kimegyek.

— Nem jössz, mert ha egyik ott marad, a másik man csak ne maradjon egy kis paréj miatt!

— Hát tudod mit, akkor én megyek ki.

— Persze, le akarod előlem lógelni a mezőt. Ismerlek.

Ezzel Kis Samu már ki is bújt a szöges drótok alatt. Lassan csúszott előre, mint egy nagy vastag vakondok. Minden fűszálat megérintett, megszagolt, minden laput megízlelt, de csak nem talált olyat, amelyet az édesanyja szokott otthon szedni, gyenge, édes leveleket, de messze is van az édesanyja, meg az édes szülőföld.

Ő csak mászott, egyre mászott előbbre, olyan jól esett lassan tovább csúszni a zöld fűben, puhán és csendesesen, kapargálva s a fejét bele-bele fektetve a magas, kaszálni való perjébe.

Az oroszok hadállása nem volt bizony messze. Valami száz méterre volt itt csak az orosz lövészárók, de közben sűrű bokrok voltak s olyan magas fű, hogy még ha feltérdelt, akkor sem látszott ki belőle semmi. Kis Samu csak ment, ment előre. Nem tudta miért megy, úgy csúszott, mint a csiga, a szemét is alig nyitotta ki s alig látszott, hogy előre halad, csak ő maga látta, ahogy az egyenesen álló vékony fűszálak lehajoltak a teste alatt.

Egyszer csak valami furcsa mesz ütötte meg a fülét. Az első pillanatban rémülten hallgatott, azután elkezdett nevetni halkán, hogy hangja ne legyen.

Horkolást hallott.

Most mit csináljon?

Ki alhat ilyen nyugodtan a nagy kerek ég alatt? Ha a szemét felvetette, csak a mélyseges kék eget látta. Keletről fehér fellegek úsztak rajta. Istenem, hogy tud aludni az ember a nagy idegenben, ellenség között? . . . A test megköveteli a maga pihenését. Hogy megy otthon aludni az ember, mikor vége a munkának, hogy belefekszik a jó, puha szénába a szénatartóban s reggelig azt se tudja, mi az élet... csak éjfélkor, ha a lovak prűszkölni kezdenek, akkor érez fel, hogy szinte félálomban eleget tegyen a kötelességének: új szénát vessen a ló elé... S hogy meg lehet szokni mindent. Most is majd leragad a szeme, de nem tud elaludni azért... Pedig mintha abból a csendesesen, édesdeden alvó emberből valami álomsugarak terjednének, amelyek rá is ráragadnak az ő pilláit is édes mézzel kenik, a homlokában bódulást érez, már csaknem lebőkol egy puha vakondtúrásán, hogy elfeledkezzen mindenről, erről a világról, bajról, fáradtságról, zsibbasztó éhségről s átadja magát a legdrágább álomnak . . .

De hirtelen a másik jut eszébe, Samu Jóska cimborája, aki odahaza a drótkerítés mögött várja az édeslapu leveleket, amiből levest lehet főzni.

Hirtelen minden álom kimegy szeméből... Hát az ő élete, az bizony nem sokat számít, meghaltak már mások is, ezren is, meg tizezren. meg a világ teremtése óta hányan s ezután is meghal mindenki egyszer... De Samu Jóska várja az édeslapu levelet . . .

Nagyot gondolt Kis Samu. Felcsigázza még egyszer magában minden életerejét s megy előre tovább, lassan mint a gyík.

S egyszerre csak előtte az orosz katonája.

Ott fekszik a fűben, földes ruhájában elterülve, a sapka félig lefittyent fejről, hosszú szőkésbarna haj csapzott izzadt, feleg homlokára. A szája kacsit nyitva s az arca szelíden, békésen, mint egy gyermeké, ott hever egy zombékön. A fegyver kiesett a kezéből, a kenyérszakja ott van melléte, úgy alszik, mint édesanyja ölében a csecsemő, aki annyira boldogan és olyan bizalommal hagyja el magát. Nem bánja, ha akármilyen történik is vele, agyon lehet ütni, agyon lehet csókolni.

mire felébred... Hát ez az orosz mire bízta magát?... A szent Föld ott lebeggett alatta, szinte a föld meleg lüktetését lehetett látni fegyűtt az orosz vitéz csöndes lélekezésével.

Kis Samunak megcsillant a szeme. Éles lett a pillantása, lestemért, milyen mélyen alszik a muszka. Aztán kinyújtotta a kezét, a kezében az éles, hegyes, marokra fogott szuronyt...

Mikor már csak egy centiméterre volt az orosz testétől, kigombolt, szőrös, pirosbőrű pihető mellétől, megállott... A kemény vas, a könyörtelen gyilok, mintha magától állott volna meg, mintha tétovázna, megremegve valami szép és igaz gondolat hatása alatt. Aztán visszahúzódik s a másik kézbe kerül.

Kis Samu pedig fogja pusztá kézzel a hosszú orosz puskát s kiemeli a fűből. Milyen engedelmes állat a fegyver, a gép, ha mincs összekapcsolva vele az élő emberi lélek. Már ott volt az orosz halál a magyar magokban... S most újra kinyílt, kinyúlt a magyar kéz: felvette a barna kenyeret...

Egyébb nem kellett neki.

Még egyszer végigfutotta a pirosan alvó nagy embert. Nem volt már fiatal ember, hosszas, ritka, szőkebarna szakáll ütközött ki az arcán, a vonásai fáradtak voltak, mint az élet harcában megörlött családapáké, pedig legény volt még.

— Aludj testvér, — mondta Kis Samu magában, azzal a nyakába vette a puskát, a tarisznyát s elkezdett visszafelé csúszni.

Egy horkantást hallott, ettől megijedt. Borzasztó megijedt: ha felébred a szerencsétlen, akkor meg kell ölni.

Várt nesztelenül, mint a roszbogár, amely a legkisebb népszerre halottnak teteti magát s csak hosszú perc múlva indult újra útnak...

Igy indult ő is útnak, vissza a csapáson... Hogy meg lehet ismerni a hóban a nyúl csapását, a páros kettős nyulakat, két kicsi elől, két öreg nyúl hátul. Vagy a rókákat, ahogy egyenletesen ügetett s hosszú farka utána söpört a puha havon... Az ember útja még súlyosabb, az élő füvet úgy széttöri, árkot ás, vés, a füves réten.

Mikor bebújt a drót alatt, Samu Jóskát ott találta a poszton. Ült és aludt. Aludt, mint a muszka s nem ébredt fel.

Az alvásért nagy büntetés jár: vesszőzés, kikötés, nagy veszély idején főbelövés... és hogy aludt ez is... Nem bírta szegény kivárni az édes füveket.

— Nohé, no... — rázta meg a cimborá. — Hékás...

Alig tudott bele lelket verni.

— Itt az ennivaló!

Samu Jóska nagyra meresztett álmos szemmel nézte a kenyértarisznyát, amely dagadt volt.

Ránézett cimborájára, megcsóválta a fejét. Megértette. Hanem volt valami, valami furcsaság a tarisznyában, amitől mindkettőjüknek kekre nyílt a szeme.

Egy kis fura alkotmány: egy kicsi bababölcső.

Samu Jóska vette a kezébe. A tenyerébe vette, nézte. Egész rendes kis takaros bölcső. Bicskával faragva, olyan kis ringó bölcső.

Hallgattak, réztek.

A nap melegen sütött le az égről, kábultak voltak az árnyéktalanságon, csöppek gyöngyöztek le rajtuk s úgy a szemük táján összecsepepentek, lebiggyentek...

A Samu Jóska könnye a kis bölcső közepére esett.

— Hun szedted ezt, testvér?

— Ott alszik egy árva magában — mondta Kis Samu.

Samu Jóska megcsóválta a fejét.

Hallgattak. Azt akarta mondani: — Jó lesz az én Bócsi leányoknak!... De nem mondta ki. Csak hallgatott. A másik is azt akarta mondani: — Vidd haza a te kis Bócsi leányodnak!... s ezt se mondta ki.

Törték a kenyérből s lassan eddegéltek. Falatonként morzsolgatták szét az istenadta kenyeret...

Egyszer azt mondja Samu Jóska:

— Testvér.

— Mi kell testvér?

— Hun alszik az árva?

— Hát arra le.

Azzal tovább ettek. Egyszer kis Samu szólalt meg:

— Ejnye, ejnye, ha tudtam volna...

S megint tovább ettek.

Megint Samu Jóska szólt egyet:

— Én tudnék ilyet csinálni az én Bózsikémnek.

S műértő szemmel nézegette, tanulta a bölcsőcske formáját. Aztán

Kis Samu mondta:

— Aikalmatos, de nem boszorkányság.

Samu Jóska azt mondta rá:

— Nem.

Kis Samu megint ezt:

— Add csak ide, testvér.

— Én? ... Nem én...

— Hásze, jócember, nem akarom megenni.

— Nem, tudom mit akar kend, de én vissza akarom vinni.

— Hogy vinné kend, mikor én hoztam.

— De én tanáltam ki, hogy... Nekem van gyermekem, én tudom mielő!

Nem szólt tovább, csak megindult vissza a másik csapásán. Félte, hogy nem tud szólni a torka szorulásától.

— No, tegyen legalább bele kend valamit, csak nem visz üres bölcsőt — szólt gorombán Kis Samu s egy darabot tört le a kenyéréből...

— Ki tudja, az a muszka is mikor kap újra.

A muszka ébren volt, ott ült a fűben, lecsüggesztette a fejét, már nem tudta, mi történik vele.

Csak akkor riadt fel, mikor emberi arc bukkant fel előtte. Samu Jóska intett egyet neki, aztán odanyújtotta féltényerében a bölcsőt.

A muszka csak nézett véreres szemmel, elbámulva, gyáván.

— No, vegye csak el kend — szólott barátsággal Samu Jóska — nem dinament van benne, haszen ismerheti mi a.

S az cross elvette. A két apa egymásra nézett, aztán gyorsan elfordult. Mindenki szégyelte a harcmezőn a férfiszemben a könnyet...

MÓRICZ ZSIGMOND

Mézes-mázos szót készpénzül venni botorság:

Édesen elfurulyáz, ki madárkát csal be a törbe.

(Cato)